

ФІСКАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

Біловол В.В., здоб. ВО

Макогон В.В., канд. екон. наук, доц.

Державний біотехнологічний університет

Непрямі податки є важливим інструментом для забезпечення фіскальної стабільності бюджету держави. Вони дозволяють уряду фінансувати різні програми та проекти, такі як національна безпека, інфраструктура, освіта, охорона здоров'я, освіта, наука та технології, соціальний захист та інші. Непрямі податки – це податки на товари і послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни або тарифу, оплачуються покупцями при купівлі товарів та отриманні послуг, а в бюджет вносяться продавцями чи рідше виробниками цих товарів та послуг.

Фіскальний потенціал непрямих податків залежить від кількох факторів, таких як стан економіки, рівень зайнятості, доходи населення та інші. Чим більша економічна активність та витрати населення, тим більша можливість для держави отримати дохід від непрямих податків, таких як ПДВ, акцизний податок та мито.

Фіскальна ефективність непрямих податків проявляється у можливості держави збирати податки та використовувати ці кошти для забезпечення публічних потреб. Це означає, що фіскальна ефективність оцінюється на підставі того, наскільки ефективно держава збирає податки, наскільки ефективно вона використовує зібрані кошти та наскільки ефективно вона здійснює розподіл бюджетних ресурсів між різними секторами економіки. Для оцінки фіскальної ефективності непрямих податків використовують різні показники, такі як співвідношення їх до ВВП, до доходів зведеного (державного, місцевих) бюджетів, до податкових надходжень зведеного (державного, місцевих) бюджетів та інші. До основних чинників, що впливають на фіскальну ефективність непрямих податків належать: розмір ставки податку; податкові пільги; рівень тіньової економіки; рівень ефективності адміністрування податків; рівень платоспроможного попиту та його структура.

Отже, розглянувши динаміку непрямих податків у зведеному, державному та місцевих бюджетах України можемо зробити висновок, що вони відіграють важливу роль у формуванні бюджету, особливо державного, і за рахунок цього і зведеного. Менш важливу роль непрямі податки відіграють у формуванні місцевих бюджетів. За 2017-2022 рр. спостерігаємо тенденцію скорочення частки непрямих податків у податкових надходженнях та доходах бюджетів всіх рівнів. Негативна динаміка надходжень непрямих податків викликана зниженням економічної активності суб'єктів господарювання, карантинними заходами уряду та військовими діями на території нашої держави.

Зробивши порівняльний аналіз ставок ПДВ серед європейських країн та України можемо сказати, що в цілому Україна має середньоєвропейський рівень оподаткування, хоча питання особливостей адміністрування податків та

податкової бази для справляння податків залишається відкритим. Ставка ПДВ, яку де-факто сплачують кінцеві споживачі, тобто здебільшого фізичні особи, практично не відрізняються від країн ЄС.

В Україні за умовно прийнятого рівня оподаткування простежується сильна залежність бюджетних доходів від споживання імпортованих товарів, що може бути пов'язане з низькою конкурентоспроможністю (ціновою та якісною) українських товарів на внутрішньому ринку. Це, в свою чергу, обумовлене загальними умовами ведення бізнесу в Україні та спроможністю внутрішніх виробників створювати конкурентоздатну продукцію. Також не виключене використання схем оптимізації оподаткування за рахунок імпортованого ПДВ. У світовій системі оподаткування товарів на споживання поєднуються дві складові – акцизи та мито. Акцизи в свою чергу поділяються на специфічні, зокрема, акцизний податок, та універсальні – одним із їх видів є податок на додану вартість.

Досвід іноземних країн в області оподаткування та перерозподілу ВВП через бюджет показує, що податки на споживання відіграють неоднакову роль у системі оподаткування та державного регулювання в різних країнах. Для України важливо створити систему оподаткування, яка відповідає б стандартам Європейського Союзу, зокрема стосовно непрямих податків, що на сьогодні є надзвичайно актуальним завданням. Непрямі податки є важливим джерелом доходів для країн, що є членами ОЕСР (ОЕСД). Сьогодні за рахунок податків на споживання формується більш ніж 30% податкових надходжень у державах-членах організації. Зокрема, ПДВ займає найбільшу вагу у структурі податкових надходжень і має стабільний рівень відносно ВВП країн-членів ОЕСР. У країнах ОЕСР відносна вагомість податків на споживання у загальній структурі податкових надходжень та ВВП різна, залежно від країни. В США та Японії загальні податки на споживання становлять менше 10% від загального оподаткування і менше 2,5% ВВП, тоді як в Угорщині та Новій Зеландії вони становлять більше 26% податкових надходжень та більше 9% ВВП. У більшості країн ОЕСР податки на споживання складають більше 15% від загального оподаткування.

Непрямі податки є головним джерелом фінансування державного бюджету, проте на сьогоднішній день система непрямих оподаткування в Україні потребує серйозної реформи та вдосконалення з використанням кращих практик країн-членів ЄС. Один з основних напрямків модернізації системи непрямих оподаткування в Україні полягає у відповідності українського законодавства вимогам ЄС, боротьбі з тіньовою економікою та підвищенні контролю з боку державних органів за адмініструванням податків.

Результати аналізу показників фіскальної ефективності показали, що найвищий рівень надходжень до зведеного бюджету країни формується за рахунок ПДВ, дещо нижчий – акцизного податку і мита. На сьогодні присутнє незначне скорочення фіскальної значимості непрямих податків, що обумовлено кризовими явищами в країні. Значення показників фіскальної ефективності ПДВ скорочується, що є результатом: зменшення імпорту товарів, зниження обсягів реалізації тютюнової продукції, наслідків антикризових заходів

Covid-19, скорочення споживчого попиту, закриття кордонів, ситуацій на світових і національних ринках, військових дій та податкових пільг в умовах воєнного стану тощо.

У світовій практиці використання податків на споживання має як позитивні, так і негативні аспекти. Позитивні аспекти полягають у тому, що такі податки є досить прозорими та простими при їх стягненні, вони охоплюють широке коло платників податків тим самим забезпечують стабільні потоки доходів уряду та стимулюють економічний зріст. Негативні аспекти включають те, що податки на споживання можуть бути прогресивними, тобто вони відносно важче сплачуються малозабезпеченими верствами населення, які витрачають більшу частину свого доходу на споживання.

Інформаційні джерела:

1. Замасло О., Кобильник М. (2021). Оцінка фіскальної ефективності бюджетоутворюючих податків в Україні. *Світ фінансів*. 2 (67). С.66-78.
2. European Commission URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs
3. Consumption Tax Trends VAT/GST and Excise, Core Design Features and Trends. URL: <https://www.oecd.org/tax/consumption-tax-trends-19990979.htm>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Близнюк О.П., канд. екон. наук, доц.

Іванюта М.О., здоб. ступ. PhD

Державний біотехнологічний університет

В умовах повномасштабної військової агресії та її впливу на економіку України, Міністерство фінансів України разом з НБУ та НКЦПФР розробили удосконалену «Стратегію розвитку фінансового сектору України», з поправкою на воєнний стан. Метою даної стратегії є забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансово-кредитної системи, національного фондового ринку відповідно до міжнародних зобов'язань України щодо імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС [1].

Стратегія розвитку фінансового, у тому числі, фондового ринку України спрямована на активізацію розвитку цифрових технологій та діджиталізацію бізнес-процесів, визначає пріоритети реформування фінансового сектору в розрізі п'яти стратегічних напрямів: фінансова стабільність, макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, розвиток фінансових ринків капіталу та інноваційний розвиток фінансового ринку на основі діджиталізації. Кожен напрямок має свої стратегічні цілі та індикатори виконання.

Фінансова стабільність реалізується через комплекс заходів, який включає: удосконалення моделі державного та корпоративного регулювання фінансово-кредитного сектору; підвищення відкритості обміну інформацією